

Технічне переоснащення на першому етапі буде спрямоване на досягнення оптимальних параметрів машинно-тракторного парку в сільськогосподарських підприємствах регіону для забезпечення якісного виконання передбачених обсягів механізованих робіт в оптимальні строки.

З цією метою необхідно здійснити:

- комплекс заходів щодо ефективного використання наявної техніки, її реставрації шляхом розширення відновлення складних вузлів та деталей;
- організації спеціалізованих підприємств по обслуговуванню сільськогосподарських виробників;
- використання вторинного ринку високопродуктивної імпоротної техніки;
- тимчасового залучення додаткової техніки на пікові періоди проведення сільськогосподарських робіт;
- формування інфраструктури ринку техніки та інженерно-технічних послуг ринку Запорізького регіону.

Залучення інвестицій в агропромисловий комплекс є одним із пріоритетних організаційно-економічних заходів, що сприятимуть утвердженню інноваційної моделі розвитку та сталого соціально-економічного зростання агробізнесу Запорізького регіону.

Як показало виконане дослідження, специфіка природних та економічних умов Запорізького регіону обумовлює особливості реалізації регіональної політики щодо ефективності використання ресурсного потенціалу агробізнесу. Основні напрямки цієї політики визначено в „Концепції економічного та соціального розвитку Запорізької області до 2015 року”. Для реалізації цілей, передбачених Концепцією, можна запропонувати комплекс заходів у різних секторах аграрного виробництва, спрямованих на підвищення родючості ґрунту, підвищення врожайності сільськогосподарських культур, продуктивності худоби та птиці, оновлення матеріально-ресурсного потенціалу, залучення інвестицій в агропромисловий комплекс регіону, створення і розвиток ринкової та соціальної регіональної інфраструктури агробізнесу; стабільний розвиток регіонального ринку аграрної продукції.

Подальшої розробки потребує обґрунтування напрямків вдосконалення регіональних аспектів підвищення ефективності функціонування вітчизняного агробізнесу за рахунок оптимізації використання ресурсного потенціалу сільськогосподарського виробництва.

Джерела та література

1. Амосов О.Ю. Методичний підхід до аналізу (оцінки) ефективності функціонування суб'єктів господарювання в змішаній економіці// Вісник Національного технічного університету „ХПІ”, Сборник наукових трудов.- 11-2'2002.- Харьков,2002.-с.188-195.
2. Макаренко П.М. Моделі аграрної економіки. Київ: ІАЕ УААН, 2004. - 670 с.
3. Амбросов В. Механізм ефективного функціонування агроформувань// Економіка України.- К., 2006.- № 6.- С. 60-66.
4. Месель-Веселяк В.Я. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва// Економіка АПК.- К., 2005.- № 6.- С. 17-26.
5. Статистичний збірник «Сільське господарство України. 2005 рік».: К.- ІВЦ Держкомстату України.- 2006.-366с.

Панухник О.В., Панухник Р.Г.

РОЗВИТОК МАЛИХ МІСТ УКРАЇНИ: ЕКОНОМІЧНИЙ І ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Соціально-економічний розвиток України в цілому можливий лише за умови стабільного та збалансованого розвитку територіально-господарських систем регіонів, важливу складову яких становлять соціально-економічні системи малих міст.

Неефективна регіональна політика держави в умовах радянської командно-адміністративної економіки зумовила залишковий принцип розвитку малих міст, що потенційно є джерелами економічного зростання в регіоні та формують ядра його територіально-господарської системи. Другорядне ставлення до малих міст є основною причиною накопичення низки проблем і незадовільного їх вирішення, що суттєво вплинуло на зниження рівня життя населення цих міст. Кризові соціально-економічні та політичні процеси в малих містах України загострились в умовах економічного спаду 90-х років минулого століття та поглиблені за відсутності науково обґрунтованих механізмів управління їх розвитком.

Реформування економічної, соціальної та політичної систем вимагає дослідження проблем малих міст, що сьогодні стало одним із пріоритетних завдань діяльності центральних і місцевих органів представницької та виконавчої влади відповідно до першочергових напрямів державної регіональної політики.

Актуальність теми даної статті зумовлена необхідністю наукового обґрунтування ролі малих міст у розвитку сучасних територіально-господарських систем регіонів, а також пошуку конкретних стратегій і механізмів забезпечення функціонування малих міст у складі територіально-господарських систем регіонів як визначальних елементів їх розвитку в умовах адміністративно-територіальної реформи.

Проблеми розвитку малого міста в різних (географічних, соціальних, економічних, управлінських, політичних) аспектах відображено в працях Б.Адамова, В.Борденюка, В.Давидовича, Ф.Заставного, М.Кости, Г.Лаппо, В.Любовного, Е.Маркова, А.Мельник, Р.Мерфі, В.Невелєва, Е.Перцика, С.Писаренко, В.Рибака,

Б.Хорева, Ж.Шабо, С.Шульц та інших [1;2;3;4;5]. Однак, в науковій літературі відсутні комплексні дослідження проблем розвитку малого міста, що актуалізує тематику нашого дослідження.

Узагальнюючи світовий досвід та напрацьовані в науковій літературі визначення категорії “місто”, можна зазначити, що місто – це населений пункт, який виконує промислові, організаційно-господарські, управлінські, культурні, транспортні та інші функції, переважна більшість жителів якого зайнята поза сільським господарством. Місто – це:

- осередок територіального поділу праці, що здійснюється через постійно існуючий ринок, концентрацію і диверсифікацію виробництва;
- нагромадження матеріальних фондів: будівель, споруд, інженерних мереж, зелених насаджень тощо;
- зосередження людей, об’єднаних між собою сферою виробництва, споживання, територіальним суспільством, побутовими і сімейними чинниками;
- територія, що має певний статус і характеризується специфічним середовищем: соціальним, виробничим, природним, архітектурним.

Місто – складна відкрита соціально-економічна територіальна система, що відзначається і особливою природою та гомеостатичними властивостями. Йому як особливому виду великих складних динамічних систем властиві такі ознаки:

- наявність великої кількості елементів, що виконують різні функції;
- складність структури, динамічність поведінки окремих елементів системи та системи в цілому, наявність складних взаємозв’язків між параметрами та елементами системи;
- нерегулярність впливу зовнішнього середовища і наявність стохастичності в поведінці системи;
- здатність системи в процесі взаємодії з зовнішнім середовищем зберігати суттєві зміни у деяких заданих межах (гомеостаз), забезпечуючи тим самим рівновагу системи з зовнішнім середовищем;
- наявність підсистем ієрархічного та функціонального характеру, які мають власні цілі функціонування та розвитку;
- наявність зв’язку системи з іншими елементами системи вищого ієрархічного порядку.

345 міст України з 448 або 77% є малими (табл. 1). Їх чисельність постійно зростає. Коли в 1959 році їх було 283, в 1970 – 316, то в 2005 – 345. В них проживає близько 6,5 млн. чол. або 21,8% міського населення. У більшості областей усі міста, окрім обласних центрів, належать до категорії малих, що зумовлює їх особливе значення у функціонуванні територіально-господарських систем регіонів.

Наведені дані свідчать, що малі міста України (чисельність населення від 5 до 50 тис.) можна без сумніву вважати основним якісним елементом системи міського розселення країни.

Кількість малих міст визначається значною стабільністю. Загальна кількість українських малих міст коливається в межах 280-345 одиниць протягом останніх десятиліть. Незважаючи на незначне зниження питомої частки міст даного типу (за період з 1979 по 2000 рік їхня частка у загальному числі міст зменшилася на 0,8 %), малі міста продовжують залишатися досить стійкою одиницею територіальної системи розселення країни, як, втім, і в більшості країн світу. Стійкість мережі малих міст може бути пояснена тим, що “кожен господарсько-розвинутий регіон вимагає сполучення міст різної величини і типу, тобто «набору», що відповідає умовам розвитку цього регіону і певним чином заповнює його територію” [6,116].

Таблиця 1. Групування міст за чисельністю населення в Україні за період 1939-2005 років [7,31]

Міста з числом жителів	Рік											
	1939		1959		1970		1979		1989		2005	
	Кількість міст	Чисельність жителів, тис. чол.	Кількість міст	Чисельність жителів, тис. чол.	Кількість міст	Чисельність жителів, тис. чол.	Кількість міст	Чисельність жителів, тис. чол.	Кількість міст	Чисельність жителів, тис. чол.	Кількість міст	Чисельність жителів, тис. чол.
<i>До 3 тис. чол.</i>	1	2	9	21	5	10	6	13	7	10	7	10
<i>3-5 тис. чол.</i>	17	73	25	101	13	51	10	39	7	30	5	20
<i>5-10 тис. чол.</i>	53	405	61	490	52	404	48	376	46	369	50	369
<i>10-20 тис. чол.</i>	82	1149	98	1398	140	1999	145	2087	150	2233	160	2347
<i>20-50 тис. чол.</i>	70	2108	90	2821	96	2898	107	3188	120	3585	123	3714
<i>50-100 тис. чол.</i>	21	1507	25	1898	38	2534	44	2952	55	3807	53	3672
<i>100-500 тис. чол.</i>	16	3088	19	4294	33	6208	38	8244	40	8868	41	9345
<i>Понад 500 тис. чол.</i>	4	2785	5	4065	8	7271	8	8747	10	11010	9	10247
Україна	264	11116	332	15088	385	21375	406	25646	435	29912	448	29751

Мале місто є багатомірним явищем життєдіяльності суспільства. Воно завжди виконувало і виконує визначену систему суспільних функцій культурного, політичного, соціального, економічного характеру. Всі вони без винятку важливі для його нормального функціонування та розвитку. Однак, в контексті трансформаційних процесів, що відбуваються в Україні, найбільшу практичну цікавість викликають господарські та економічні функції сучасного міста, а також адаптація механізму їх реалізації до умов ринкової економіки.

Виконання основних функцій малих міст в умовах трансформації економіки на сучасному етапі в Україні є проблематичним, тому що більшість з них переживає велику кількість демографічних, економічних, соціальних і політичних проблем.

Демографічні проблеми малих міст загострилися в період ринкових перетворень в Україні у 90-ті роки. Перебіг соціально-економічних реформ, процес розпаду Радянського Союзу, сучасна економічна ситуація в країнах СНД призвели до наростання негативних тенденцій в демографічній ситуації малих міст, що виявляється в різкому зниженні показників народжуваності та природного приросту, зростанні смертності населення.

Однією з найважливіших демографічних проблем, що виникла сьогодні в малих містах є проблема міграції – значна частина міст втрачає населення з цієї причини постійно. Офіційна статистика не дає інформації щодо кількості населення малих міст, яка емігрувала за кордон на заробітки.

Загострення демографічних проблем в малих містах обумовлює імплементацію в діяльність міських органів місцевого самоврядування наступних управлінських функцій: прогнозування демографічних процесів у місті на найближчу (до 1 року) та довгострокову (10-20 років) перспективу; оперативного моніторингу міграційної ситуації, в т.ч. оцінки внутрішньодержавної міграції та еміграції мешканців міста; стимулювання зростання народжуваності в місті на основі координації загальнодержавної та місцевої політики в цій сфері та надання адресної допомоги найбільш малозабезпеченим молодим сім'ям.

Більш гостро, ніж у великих, в малих містах постає проблема працевлаштування, а саме зростання рівня безробіття (як офіційного, так і прихованого), проблема раціонального використання трудових ресурсів (вужкий ринок праці, структурна незайнятість, диспропорції у використанні чоловічої та жіночої праці). До останнього часу незайняті трудові ресурси у малих містах зростали, але за офіційними даними становили лише 3-5% працездатного населення, а в даний час у зв'язку зі спадом виробництва, припиненням діяльності більшості підприємств і організацій ця тенденція не лише зберігається, а й стає загрозливою.

Стійкістю визначається й економічний блок проблем малих міст. Однією із найскладніших економічних проблем є дефіцит фінансових і матеріальних ресурсів. Це ускладнює процес модернізації наявних виробничих об'єктів. У більшості малих міст практично повністю припинено вже розпочате або заплановане будівництво нових промислових підприємств. Станом на 1 січня 2005 р. у малих містах України нараховувалося 2754 промислових об'єктів незавершеного будівництва. Основні ж фонди діючих промислових підприємств фізично зношені в середньому на 75% [8]. Беручи до уваги сучасну економічну ситуацію в Україні, можна припустити, що матеріально-фінансова база малих міст в найближчий час не буде якісно вдосконалюватися, відповідно, розробку прогнозних варіантів розвитку малих міст слід виконувати тільки з врахуванням їх існуючої матеріально-технічної бази, яка також майже не використовується. У функціональному плані в галузевій структурі господарства більш як 70% малих міст України переважає промисловість. Однак, моногалузева промислова спеціалізація, низький технічний рівень виробництва, застарілі технології, слабка конкурентоспроможність продукції, що випускається в малих містах, зумовлюють проблему їх економічної вразливості та індустріально-промислової диференціації порівняно з великими містами.

Таким чином, економічні проблеми малих міст, в поєднанні з обмеженими можливостями місцевих бюджетів, вимагають нового економічного підходу до відродження і розвитку міст даного типу, виконання органами місцевого самоврядування та управлінським апаратом виробничого сектора цих міст низки нових управлінських ринковоорієнтованих функцій:

- стратегічного планування розвитку господарського комплексу міста з урахуванням його конкурентоспроможності в умовах регіональної та загальнодержавної народногосподарської кон'юнктури;
- інноваційної, спрямованої на впровадження досягнень науково-технічного прогресу в технологічну, організаційну та інформаційну підсистему господарського комплексу малого міста;
- бізнес-планування – визначення пріоритетів розвитку окремих підприємницьких структур на основі аналізу сильних і слабких сторін розвитку, системного аналізу наявних фінансових, природних, трудових, господарських ресурсів та можливості залучення додаткових резервів розвитку, спроможних стимулювати економічне зростання;
- координації – поєднання зусиль усіх господарюючих суб'єктів малого міста для досягнення єдиної мети;
- управління ризиками спрямоване на попередження й недопущення кризового стану міської системи, швидке реагування на появу деструктивних тенденцій в її розвитку;
- управління комунальною власністю – раціональне використання та ефективне розпорядження об'єктами, що перебувають у власності міської територіальної громади з метою одержання максимального фінансово-економічного та соціального ефекту;
- муніципальної логістики – регулювання руху матеріальних, інформаційних та фінансових потоків, що виникають між органами місцевого самоврядування, господарюючими суб'єктами, соціальними інститутами малого міста та мають вплив на перебіг процесів в міській соціально-економічній системі.

Усі вищепераховані проблеми малих міст, які пов'язані з функціонуванням економічної сфери, нерозривно пов'язані із політичною ситуацією як в Україні в цілому, так і в малих містах зокрема. До політичних

проблем, з якими на сьогодні стикаються малі міста України, належать: нестабільність політичної ситуації, незгодженість та суперечливість в діяльності різних гілок влади, непослідовність здійснюваних реформ тощо.

Практично всі малі міста України відчувають викладені проблеми соціально-економічного розвитку повною мірою. Це зумовлено як і тривалими економічними, соціальними негараздами, так й затягуванням процесу імплементації в діяльність органів місцевого самоврядування, управлінських підрозділів підприємств та організацій, що діють на території малих міст, нових повноважень (виступати в якості корпоративної структури, нести повну відповідальність за життєзабезпечення територіальної громади та формування еколого-безпечного середовища), реалізація яких сприяла б становленню такої моделі розвитку малого міста, за якою воно було б спроможне як інтегрований організм виконувати наступні функції:

1) функції “центру розвитку” прилеглої сільської території як адміністративного центру району, так і господарського осередку певної території;

2) функції генератора розвитку малого та середнього підприємництва, особливо заснованого на переробці сільськогосподарської сировини;

3) функції надання населенню малого міста та прилеглих сіл сукупності громадських послуг: середньої спеціальної, вищої (заклади I-II рівня акредитації) освіти; високоякісних стаціонарних медичних послуг; консультативних та інформаційних послуг;

4) функції виокремлення певних пріоритетних галузей промисловості в місті, які стануть детонатором економічного зростання усієї території;

5) функції посилення ролі малих міст як туристичних, історико-культурних і рекреаційних центрів.

В умовах ринкової системи господарювання малі міста посідатимуть помітне місце у функціонуванні економіки регіону та держави в цілому. Поліпшення соціально-економічної ситуації в малих містах свідчатиме про подолання економічних негараздів та перехід до процесу забезпечення стандарту життя населення країни.

Джерела та література

1. Економіка міст України і світовий досвід. – К., 1997. – 243 с.
2. Економіка міст України і світовий досвід. Навчальний посібник / Вакуленко В.М., Дехтяренко Ю.Ф. – К.: Основи, 1997. – 243 с.
3. Адамов Б.І. Економічна сутність міста і закономірності еволюції міських поселень. – Донецьк, 1996. – 24 с.
4. Адамов Б.І. Організаційно-економічні основи управління розвитком міст. – К.: ГРОТ, 1998. – 215 с.
5. Лаппо Г.М. География городов. – М., 1957 – 478 с.
6. Лаппо Г.М., Листенгурт Ф.Н. О путях развития в СССР городов разных типов // Научные проблемы географии населения. – М., 1967. – С. 113-124.
7. Іванченко А. Міста України. Довідник. – Київ: НВП “Картографія”, 1999.
8. Степаненко А.В. Социально-экономическое развитие городов. – К.: Наукова думка, 1988. – 208 с.

Полищук Е.А.

ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ И ИДЕНТИФИКАЦИЯ ПОНЯТИЯ «ТЕНЕВАЯ ЭКОНОМИКА»

Несмотря на то, что так называемая «теневая» экономика функционирует вне поля официальной статистики, необходимо не только её выявление органами правового и финансового надзора, но и изучение учёными в теоретическом плане, поскольку, во-первых, упущенная выгода от её прибылей оценивается порой в объёмах, превышающих ВВП страны, а во-вторых, причины её ухода от легальных форм существования кроются в значительной мере в несовершенстве экономических форм регулирования и стимулирования предпринимательской деятельности. Совершенно очевидно, что не обнаружение нарушителей финансовой дисциплины, а выявление социально-экономической основы этих нарушений, оптимизация соответствия самой нормативно-правовой финансовой дисциплины потребностям государства, с одной стороны, и возможностью субъектов производства - с другой, составляет главное условие сокращения теневого поля бизнеса.

Однако теоретические исследования такого феномена, каким является теневая экономика, сталкиваются прежде всего с трудностями в определении объекта исследования, т.е. того круга проблем и процессов, который составляет сущность понятия «теневая экономика». От определения содержания этого понятия зависит разработка методики выявления этой деятельности, определение её объёмов, масштабов, разработка путей воздействия на неё.

Цель данной статьи состоит в конкретизации этого понятия на основе краткого анализа, обобщения и критической оценки существующих в научной литературе подходов к толкованию термина «теневая экономика», имеющему и другие названия: «нелегальная экономика», «незаконная экономика», «неформальная экономика», «серая экономика», «криминальная экономика», «подпольный бизнес». Это, скорее, синонимичные названия, хотя порой делаются попытки некоторые из них представить в качестве видов, элементов общего. Необходимость разобраться в этом и составляет задачу данного исследования. Следует установить основные признаки, определяющие сущность понятия и в то же время дистанцирующие его от других